

vjerom primi naučavanje 2. vatikanskog koncila, da se pitanje jedinstva Crkve tiče svih bez iznimke. Zato svaki od nas mora biti svjestan svoje odgovornosti i dati svoj doprinos, napose onaj najdragocjeniji — molitve i žrtve.

U POVODU PRIKAZIVANJA CLAUDELOVA »NAVJEŠTENJA«

Razgovor s režiserom Jankom Marinkovićem

Otkad se bavite režijom dramskih djela i koje djelo smatrate svojim najvećim dosadašnjim uspjehom?

Kazališnom režijom bavim se od 1947. godine, dakle, evo sada već gotovo četvrt stoljeća. Od dana kad sam kao asistent prije 24 godine stupio u Jugoslavensko dramsko pozorište u Beogradu do danas režirao sam niz dramskih djela. Uz sadašnje »Navještenje« najdraži mi je bio rad na Wilderovoj trilogiji i »Alkesti«. Motiv otkupljenja, njegov smisao i njegova nužnost prvi put mi se u mitu o »Alkesti« učinio neobično važnim i neizostavnim u dramskom pjesništvu.

Što je kod Paula Claudela, tog velikog klasika našeg stoljeća, bilo presudno da vas osobno pokrene i oduševi za izbor njegove drame?

Prvi moj susret s Claudelovim opusom bio je prije petnaestak godina, kad sam pročitao njegovu dramu »Poniženi otac«. Čitao sam je u talijanskom prijevodu. Impresionirao me tada žar kojim se Claudel hvata ukoštac s opće prihvaćenim i danas sasvim definitivnim stavom Crkve prema likvidaciji papinske države. Tek kasnije, upoznavši njegova djela, počeo sam polako otkrivati neiscrpivost imaginacije, nepokolebivost vjere, ljepotu njegove iskrenosti. Claudel je za mene aristokrat među pjesnicima i pjesnik među aristokratima. Kao režisera osobito me privukla njegova sasvim samonikla dramaturška fatura. »Navještenje« je idejna drama bez idejnih sukoba, koja drži gledaoca u napetosti od prvog do posljednjeg stiha.

Zašto ste se odlučili da od goleva piščeva opusa odaberete »Navještenje«, koje neki kritičari, pa i kod nas, smatraju njegovim najsnažnijim djelom? Ne predstavlja li Violaine iz drame ostvarenje bitne poruke evanđelja i nije li njezin lik neprestani izazov suvremenim kršćanima?

O »Navještenju« sam slušao još u školskim klupama, ali sam ga pročitao prvi put 1967. godine. U početku sam ga vrlo teško shvaćao, jezik mi je bio težak i, da sebi pomognem, počeo sam djelo prevoditi na naš jezik. Prevođenjem i kasnije radom s glumcima na tekstu počeo sam polako otkrivati dio onoga što ta drama u sebi krije. Nakon dvije obnove i preko dvadeset izvedbi počeo sam se, kako se običava reći, zaljubljivati u komad. I mislim da je to prva, prava i velika ljubav u mom životu.

Vrlo bi mi bilo teško odgovoriti u ovoj fazi moga odnosa prema Claudelovu djelu na pitanje da li je Violaine ostvarenje bitne poruke evanđelja. Za mene je ona bila »službenica Gospodnja«, čovjek koji se predao bez otpora

božanskoj zamisli. Ona ne docira, ona »trpi i moli se« i govori o Božjoj ljubavi na način kao nitko prije ni poslije nje.

Koliko mi je poznato, »Navještenje« se davalo kod nas poslije I. svjetskog rata. Možete li nam nešto više reći o tadašnjem prijevodu i režiji tog djela, posebno pak s osvrtom na sadašnji prijevod i režiju?

»Navještenje« je izvedeno u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu u proljeće 1922. godine. Bila je to prva režija mladog Tita Strozziya. Djelo se igralo pod nazivom »Blagovijest«, u prijevodu književnika Ive Vojnovića. Međutim, tu prvu verziju teksta preradio je sam autor i ja sam se tim poslužio u stvaranju sadašnjeg prijevoda.

Tadašnja izvedba pobudila je ogromno zanimanje kulturne javnosti Zagreba. Nehajev je pisao osvrte o tekstu i o predstavi u dnevnom tisku u nastavcima. Gotovo svi izvođači tadašnje predstave danas su mrtvi: Dubravko Dujšin, Marija Ručika-Strozzi, Ela Hafner Đermanović, Josip Maričić i Franjo Sotošek. Još je živa u Australiji Ljerka Trautner-Reimann, koja je na toj predstavi nezaboravno kreirala ulogu Mara.

Sudeći po osvrtima, tadašnja predstava imala je karakteristike maeterlinckovsko-simboličkog teatra s jako poetiziranom i vrlo bogatom inscenacijom. Prijevod Ive Vojnovića nosi mnoge karakteristike njegova specifičnog jezika, te jaka individualnost dubrovačkog pjesnika ponešto drastično probija kroz Claudelov stih.

Naša predstava rađena je prvenstveno za scenski prostor koji se morao na najskromniji mogući način adaptirati za kakvu-takvu scenu. Bio je to pot-hvat pomalo »ludog« entuzijazma i možda baš tome imamo zahvaliti jedan dio svog uspjeha.

Drame kao što je »Navještenje« sa svojim umjetničkim dosegom za naš kazališni život predstavljaju pravo osveženje. Pripremate li ljubiteljima kazališne umjetnosti u Hrvatskoj još koje ugodno iznenađenje s nekim velikim dramskim djelom?

»Navještenje« je jedinstveni komad. Nakon njega vrlo je teško upustiti se u sličan eksperiment. Kazališna je umjetnost skupa, u uhodanim teatrima o repertoaru te vrsti ne može biti govora. Mislili smo na Montherlana, Strindberga i Hochwäldera, ali, nažalost, naša sredina nije dorasla takvim pothvatima. »Navještenje« se teško rodilo. Takvi pothvati zahtijevaju mecene i zaštitnike. Indolencija može ugušiti u našim prilikama svaku takvu inicijativu.

Gdje ste sve do sada prikazivali »Navještenje« i kako je po vašem mišljenju publika primila tu dramu? Slažete li se s tvrdnjom, koja se mogla zapaziti i u našem tisku, da Claudel općenito u Hrvatskoj nije našao dostojnog odaziva?

»Navještenje« smo pretežno davali u Zagrebu, zatim u Varaždinu, u Splitu i u Zadru. Publika koja je prisustvovala predstavama, a bilo je u dvadesetak izvedaba oko 6—7.000 posjetilaca, primila je djelo i predstavu oduševljeno. Nije bilo izvedbe a da izvođači nisu nakon završene predstave bili pet do šest puta izazvani pred zastor, a kazališni čovjek vrlo dobro zna što to znači za dramsku izvedbu.

Mislim da je u pogledu ocjenjivanja zrelosti naše publike u odnosu prema Claudelu došlo u našem tisku do nesporazuma.. Treba imati na umu da je 16 izvedaba »Navještenja« igrano u nepodesnoj dvorani na periferiji grada, pa ipak

se nije gotovo desilo da je na ijednoj predstavi bilo manje od 200 gledalaca. Svima nam je poznato kako prolazi znatan dio predstava u centralnim kazališnim kućama, gdje se nekad sve čini da bi se čak i najniži instinkti gledaoca podražkali. U takvim okolnostima i s bojkotom zagrebačkog tiska, koji je odbijao da uvrsti oglas o izvođenju sve do trenutka kad se djelo počelo prikazivati u kazalištu »Komedija«, nije čudno da sve predstave nisu bile rasprodane, iako bi to Claudel zaslužio i, sudeći po reagiranju publike na predstavama, bez sumnje i doživio.

Da li po vašoj ocjeni naš teatar u Hrvatskoj stagnira ili se pak pokazuju znaci preporoda? Vjerujete li u budućnost mladih sila na tom području umjetnosti?

Nema govora o preporodu kazališta dok se ne preporodi društvo u kojem ono djeluje. Međutim, interes za kazalište ipak polako raste. Formira se nova publika, koja nije opterećena ni propagandom ni konformizmom. Pokušaji s erotskim teatrom propali su prije nego što su se razvili, jer naš gledalac, ako i nema nekih teatarsko-estetskih stavova i iskustava, nije glup i ne da se ponizivati. Kad sam u Beogradu 1968. godine posljednji put razgovarao s njime o »Navještenju«, pokojni Bojan Stupica izrazio je svoje uvjerenje da je toj vrsti kazališne umjetnosti osigurana budućnost, i to skora. Mlađe će sile doći, htjeli mi to ili ne, i uvjeren sam da će erotomaniju u umjetnosti odbaciti sa smiješkom sažaljenja. Nema te ludosti koja se ne bi s vremenom našla na pravom mjestu.

Koji su po vašem sudu glavni razlozi što su naše dramske predstave u odnosu prema gledanju filmova slabije cijenjene i posjećene? Što bi trebalo učiniti da naša mladost produbi svoj ukus u vrednovanju umjetničkih djela?

U većim gradskim centrima film se našao gotovo u istoj nezavidnoj situaciji kao i kazalište. Rekao bih ipak da se situacija popravlja. Na loše komade ne možete natjerati publiku ni batinom, a objektivno dobri komadi i dobre izvedbe su uvijek pune gledalaca. Sredstva javnih komunikacija ne bi smjela biti u rukama biznismena koji ih zloupotrebljavaju i ruše ono malo civilizacije što se nakupilo u ovom bijednom i krvavom kutu Evrope. Omladinu treba poučavati i informirati pa će i njezin izbor biti pravilan i zreo. Svidjelo se to, naime, kome ili ne, poznata uzrečica Luja XIV »iza nas potop« nije se ostvarila i neće tako brzo...

Razgovarao *Žarko Brzić*